

1. Hans Planitz — Thea Buyken, *Bibliographie zur Deutschen Rechtsgeschichte*. Oddzielnie: *Registerband*. Frankfurt am Main 1952. 8°, razem stron XX, 1044.

2. Prof. Wilhelm Fuchs, *Juristische Bücherkunde. Geschichte und System der juristischen Fachbibliographie*. Eine Einführung in die bibliographische Technik und in den bibliographischen Apparat der Rechts-, Staats-, und Hilfswissenschaften. 5 Aufl. I. Darstellender Teil (*Geschichte und System*). Göttingen 1953. 8°, stron XVI, 506.

3. Konrad Stollreither, *Internationale Bibliographie der juristischen Nachschlagewerke*. Frankfurt am Main 1955. 8°, stron XIII, 595.

1. Ponieważ ostatnia bibliografia niemieckiej historii prawa wydana przez E. H. Costa pochodziła z roku 1858, już przed wojną postanowiono wydać nową. Pracę podzielono w ten sposób, że jeden tom zawierający *Źródła* miał opracować Claudius von Schwerin, przygotowania zaś drugiego tomu mającego objąć *Opracowania* podjęli się Planitz i Buyken. Zmarł jednak Schwerin, a wojna w ogóle udaremniła wydanie zaprojektowanej pracy. Dopiero po skończonej wojnie ponownie zabrano się do pracy i ostatecznie przygotowano do druku tom zawierający *Opracowania*. Bibliografia ta nie obejmuje artykułów z czasopism; zostaną one zebrane później i wydane w osobnym tomie.

Bibliografia nie ogranicza się do prac niemieckich, lecz przytacza również literaturę zagraniczną omawiającą te same instytucje lub podobne do tych, jakie były w prawie niemieckim. Szczególnie szeroko uwzględniona została literatura narodów Niemcom pokrewnych. Na ogół praca ta wykazuje dążność do kompletności w przeciwień-

stwie do bibliografii selekcyjnych. Tytuły prac polskich podane są wszędzie poprawnie i prawidłowo.

Jako początek przyjęli autorzy rok 1500; jednak nie jest to granica sztywna, tak np. Bibliografia zawiera porządek sądów karnych Karola V i wszystko co z tym związane w zakresie prawa karnego; następnie w nauce o państwie uwzględnia teorie Lutera i Kalwina. Materiał kończy się na roku 1948 z tym, że prace wydane po roku 1850 zostały na ogół wszystkie wciągnięte do Bibliografii, a w dodatkach umieszczono również niektóre prace wydane do roku 1950.

Opis bibliograficzny sporządzony został według norm katalogowania obowiązujących w bibliotekach niemieckich.

Rozdział XVII zatytułowany: *Kirchengeschichte, Kirchliche Verfassungsgeschichte und Kirchenrecht* (str. 627—668) przedstawia imponujący obraz doskonale zestawionej literatury przedmiotu. Także i poza tym rozdziałem w całym dziele spotykamy niezwykle bogaty materiał bibliograficzny dotyczący spraw kościelnych. Jeżeli chodzi o kanonistykę, to Bibliografię należy postawić w jednym szeregu z pracami Ferrarisa, Schultego i Hurtera; będzie ona bez wątpienia cennym źródłem dla poszukiwań najnowszej literatury w tej dziedzinie.

2. Druga praca jest właściwie wprowadzeniem do metodyki bibliografii prawa; celem jej jest przedstawienie sensu i wartości przygotowania bibliograficznego. Składają się na nią dwie części. Część pierwsza traktuje o historii bibliografii prawa od początków druku aż do połowy XX wieku (str. 1—53); druga zaś omawia teorię, technikę i środki tejże bibliografii (str. 54—432). W dodatku autor przytacza wybrane teksty prawne w języku łacińskim, niemieckim i angielskim (str. 437—498). Książka zawiera liczne pozycje bibliograficzne rzeczowo zgrupowane przy omawianiu poszczególnych dziedzin nauki prawa.

Należy powiedzieć, że układ tego tomu nie jest jasny ani prosty. Poza tym autor, wieloletni profesor encyklopedii prawa na uniwersytecie w Getyndze, nuży swą niezwykłą erudycją. Korzystanie z pracy utrudnia również drobny jej druk, a także brak indeksów, które autor zamierza umieścić dopiero w 2 tomie swego dzieła.

Dobrze przedstawiona została podstawowa bibliografia z zakresu prawa kanonicznego (str. 156—158). Pracę OO. Bara i Zmarza autor przytoczył dokładnie i jako „godną uwagi”. Z nowszych podręczników prawa kanonicznego prof. Fuchs przykładowo przytacza kilka niemieckich i jeden francuski, którego autorem jest Raoul Naz, natomiast nie podaje żadnego włoskiego.

Polskiej bibliografii prawa autor poświęcił w tym tomie niecałe pół strony (str. 225). Wśród innych pozycji przytacza również K. Ko-

ranyi, *Bibliografia historyczno-prawna za lata 1926—1936*. Lwów 1938. Otóż jest to tylko tom I; należało podać także t. II, tamże 1939, (a nie 1—8. Warszawa 1930—37). Na str. 182 w zbiorach prawski, *Powszechna kronika historyczno-prawna 1920—1925*. — Pamiętnik historyczno-prawny, tom 5, zesz. 1 (1927).

3. Autor trzeciej pracy jako „Nachschlagewerk” czyli dzieło podręczne rozumie przede wszystkim bibliografie, następnie encyklopedie, słowniki, główne podręczniki, zbiory praw i orzeczeń, jak również czasopisma prawnicze. Omawiana książka przeznaczona jest dla prawników, a także dla bibliotekarzy, archiwistów i księgarzy. Obejmuje dzieła ogłoszone drukiem od roku 1800, jednak trafiają się również i dzieła starsze jak np. Joannes Nevizanus, *Inventarium librorum hactenus impressorum ordinatum*, Lugduni 1522; razem jest około 11.000 pozycji z przeszło 60 krajów.

Praca podzielona została na trzy części. W części pierwszej zebrano najgłówne bibliografie i encyklopedie ogólne (str. 1—62). Część druga w grupie A obejmuje bibliografie (str. 64—116) oraz w grupie B — inne dzieła podręczne z prawa (str. 117—244), wśród których ciekawe jest zestawienie zbiorów praw i orzeczeń różnych krajów (str. 127—212). Największą objętością część trzecia pracy zawiera 24 rozdziały, poczynając od filozofii i teorii prawa i kończąc na międzynarodowym prawie prywatnym (str. 246—444). Każdy z tych rozdziałów dzieli się z kolei na ustępy według krajów, rodzaj literatury i dziedzin prawa. Dodatek obejmuje pomocnicze nauki prawa: socjologię i statystykę (str. 447—468). Na końcu książki autor umieścił starannie opracowany obszerny indeks osobowy i rzeczowy (str. 469—595), w którym zgrupował materiał również według krajów, co pozwala na prędkie zorientowanie się w zawartości pracy i odszukanie potrzebnej pozycji.

Tytuł pracy, spis rzeczy, tytuł poszczególnych części i rozdziałów oraz nagłówki niektórych ustępów indeksu podane są poza niemieckim również w języku angielskim, francuskim, hiszpańskim i włoskim.

Na ogół dobrze opracowany został rozdział pt.: Kirchenrecht (str. 273—278), zawierający ciekawe zestawienie wartościowych pozycji z dziedziny prawa kościelnego. Niesłusznie pominął autor O. Mateusza Conte a Coronata, który w 5 tomie swego dzieła pt.: *Institutiones iuris canonici* zestawiał prace kanonistów zarówno przedkodeksowych jak i pokodeksowych w specjalnym dodatku pt.: *Bibliographia iuris canonici* (str. 67—155).

W ustępach dotyczących wydawnictw polskich zauważyłem liczne opuszczenia i niedokładności. Tak np. na str. 23—24 podany jest: K. Estreicher, *Bibliografia Polska...* Otóż na str. 24 należało także przytoczyć: *Bibliografia Polska XIX stulecia*. Zeszyt dodatkowy

od 1871 roku, Kraków 1873. Na str. 61 powinno być: *Encyklopedia Powszechna Ultima Thule...* Tomy 1—10. Warszawa 1927—1938/39 (a nie 1—8. Warszawa 1930—37). Na str. 182 w zbiorach praw i orzeczeń brakuje: *Voluntaria Legum*. Tomy I—VIII. Petersburg 1859/60; t. IX. Kraków 1889; t. X. Poznań 1952; następnie *Monitor Polski*, 1918 nn. Na str. 232 w wykazie pism prawniczych brakuje: *Gazeta Sądowa Warszawska*, 1873 nn.; *Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne*. Kraków 1900 nn.; *Czasopismo prawnohistoryczne*. Poznań 1948 nn. Na tejże stronie podano: „Dziennik praw. no. 1—48. Warszawa 1810—13. Dziennik praw. 1—71. Warszawa 1816—71.” Należy to poprawić w następujący sposób: *Dziennik praw Księstwa Warszawskiego*. Zeszyty 1—45. Warszawa 1808—1812. *Dziennik praw Królestwa Polskiego*. Tomy 1—71. Warszawa 1816—1871 oraz przenieść te dwie pozycje na str. 182, gdzie jest mowa o polskich zbiorach praw i orzeczeń. Dalej na str. 254 pozycję: K. Koranyi, *Bibliografia historyczno-prawna za lata 1926—1936...* należy uzupełnić: Karol Koranyi i Jadwiga Koranyiowa, *Bibliografia historyczno-prawna za lata 1936—1947*. I. Toruń 1953. Na str. 257 pozycję: P. Dąbkowski, *Powszechna kronika... za lata (zamiast za I.) 1920—1925...* należy przenieść na str. 254 i umieścić w tym samym ustępie, w którym przytoczony został Koranyi. Na str. 272: R. Taubenschlag, *The law of Greco-Roman Egypt in the light of the papyri 332 B. C. — 640 A. D.* New York 1944. Otóż jest wydanie drugie, poprawione i powiększone. Warszawa 1955. Na str. 275 pozycję: W. Zmarz, *Polska bibliografia prawa kanonicznego 1925—1933...* należy uzupełnić w następujący sposób: 37 (1936) I—VIII; XVIII—XXXII; 38 (1936) I—XII.

Poza tym korekta jest niedokładna. Na str. 36 powinno być: *Spis rozpraw doktorskich w Wyższej Szkole Handlowej...* (zamiast *Wyższej Skoly...*); na str. 43. Grzegorzyc P. (zamiast Grzegorsczyk); na str. 55: Janocki (zam. Janozki), *Lexicon der jetztlebenden* (zam. itztlebenden) Gelehrten...; na str. 273 tytuł pracy OO. Bara i Zmarza zawiera aż kilka błędów; na str. 274 i 549: Moschetti G. (zamiast Moscetti); na str. 278: *Wasserschleben* (zamiast *Wasserschleben*); na str. 278 i 475: *Apollinaris* (zamiast *Appollinaris*); na str. 479: Azevedo P. A. (zamiast Avzevedo); na str. 482: *Bibliografia...* o książce (zamiast o Książce); na str. 561: Przybyłowski K. (zamiast Przybytowski).

W indeksie zostały umieszczone następujące nazwiska: Planitz H. 100; Sokolowski P. 271; Wenz P. 313; tymczasem w tekście na wskazanych stronach pozycje tych autorów nie podał.